

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

УДК 338.24.021.8

Гуй Хуачжи

АГРАРНА ПОЛІТИКА КНР У СУЧАСНИХ УМОВАХ

АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 «Економіка»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Теорії та моделі управління економікою»

ОДЕСА – 2019

Кваліфікаційна робота є рукописом.

Роботу виконано на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Несененко Павло Петрович,
Одеський національний економічний
університет, доцент кафедри загальної
економічної теорії та економічної
політики

Рецензент: доктор економічних наук, професор
Немченко Валерій Вікторович,
Одеська національна академія харчових
технологій, завідувач кафедри обліку
та аудиту

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться 9 грудня 2019 року о 9:00 год, на засіданні державної атестаційної комісії в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 202

З кваліфікаційною роботою можна ознайомитися на кафедрі загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 214

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією з найбільш важливих подій світової економічної історії наприкінці XX - початку XXI століття стали небачені успіхи економіки Китаю, що за 40 років соціальних та економічних трансформацій перетворився на одну з найпотужніших країн світу. За даними статистики у 1978 році за показником ВВП країна знаходилася лише на 10-му місці у світі, то вже у 2008 році вона обігнала Німеччину і зайняла 3-є місце, а у 2010 за загальним обсягом ВВП перевершила і Японію, офіційно ставши другою економікою в світі після США. Завдяки стрімкому зростанню економіки, колись дуже бідна країна за доволі короткий строк перетворилась у потужну наддержаву, а її доля у світовому ВВП у 1978 році зросла з 5% до 15.5% у 2015.

Економічні перетворення в країні були розпочаті у 1978 році Ден Сяопіном з відсталого аграрного сектора, що тоді складав основу вітчизняної економіки, та запровадження «політики реформ і відкритості», які призвели до вражаючих результатів. На зміну «комунам» і «бригадам» прийшла система сімейних підприємств. Це мало наслідком суттєве зростання доходів і заощаджень селян у аграрному секторі, що сприяло подальшому фінансуванню промисловості та урбанізації міст і заклало основу програм модернізації як всієї економіки так і соціального життя країни.

Аграрна реформа була спрямована, у першу чергу, на вдосконалення існуючих земельних відносин, підвищення матеріальної зацікавленості селян у результатах їх праці, збільшення обсягів виробництва, а потім, з часом, і поліпшення умов соціального розвитку села. Це дало можливість через підвищення соціальної та економічної ефективності аграрного виробництва, поліпшити рівень життя населення, забезпечити його продовольчими товарами, підняти їх якість та підвищити рівень цінової доступності тощо.

На початку 80-х років частка сільського господарства у ВВП країни становила приблизно 32%, але потім вона стала поступово знижуватися. У 2001 році, за даними ДСУ КНР вона скоротилась до 15,2%, а у 2015 році складала тільки 9%. Не дивлячись на це, аграрна сфера продовжує відігравати важливу роль в економіці, а КНР виступати провідним виробником та експортером світової сільськогосподарської продукції.

Проблеми реформування аграрного сектору економіки завжди були в полі зору вітчизняних та закордонних учених. Проблемам реформування китайської економіки присвячено багато досліджень вчених світу. В першу чергу це роботи китайських політиків та вчених: Мао Цзедуна, Лю Шаоци, Чжоу Еньлая, Ден Сяопіна, Сі Цзіньпіна, Лі Кецяна, Чень Юня, Цзян Цземіна, Сунь Сфана, Цянь Ін'ї, Чжоу Сяочуаня, Чень Івєня, Нін Вана, Лю Шоуїна, Хань Цзюня, Чжань Сяошаня, Джастіна Іфу Ліня, Сюй Яньлі, Лю Вейя, Су Цзяня, Лі Фенліня, Лі Цзіньвєня, Цзя Цзіньцзиня, Лінь Чжихуа, Чжан Юя, Юй Біня, Жень Цзєпіна, Ю Шаня, Ю Шаньшаня та інших.

Вагомий внесок по вирішенню даної проблеми здійснили такі закордонні вчені як Дж. Аррігі, Я. Бергер, Л. Боні, Г. Волинський, П. Гайдучький, Ю. Галєнович, В. Гєєць, В. Гєльбрас, А. Гончарук, М. Звєряков, М. Зубєць,

В. Іноземцев, В. Кіктенко, Р. Коуз, Е. Лібанова, Ю. Лупенко, С. Мартиновский, В. Месель-Веселяк, В. Міхеєв, О. Онищенко, А. Островский, Б. Пасхавер, Е. Пивоварова, В. Портяков, П. Саблук, О. Селищев, М. Титаренко, М. Федоров, В. Юрчишин та інші.

Проте проведені дослідження економічних відносин в аграрному секторі Китаю та використання ним закордонного досвіду потребує більш глибокого та послідовного аналізу, що визначило вибір, актуальність теми, структуру роботи, наукове та практичне значення проведеного дослідження.

Мета дослідження полягає у поглибленні вивчення сутності та специфіки дії виробничих відносин в аграрному секторі економіки сучасного Китаю в умовах трансформації ринку, які втілюються в аграрній політиці держави з метою її вдосконалення.

Завдання дослідження:

- розглянути сутність економічної політики держави та її загальні засади;
- узагальнити аналіз проблем економічної політики у світовій економічній науці;
- дослідити особливості аграрної політики як складової економічної політики;
- дати загальну характеристика економіки КНР;
- з'ясувати місце та роль економіки країни у світі в умовах глобалізації;
- визначити стан та особливості аграрного сектору як однієї з провідних галузей національної економіки;
- здійснити аналіз аграрної політики країни з 1949 року по кінець 70-х років XX століття;
- визначити сутність та наслідки реформи Ден Сяопіна у світлі їх аграрної складової;
- здійснити детальний аналіз основних принципів та завдань нової аграрної стратегії і політики країни в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є економічні відносини в аграрному секторі, що реалізуються в аграрній політиці держави в умовах його реформування.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є закономірності та особливості аграрної політики Китайської Народної Республіки у сучасних умовах.

Методологічною основою дослідження кваліфікаційної роботи є фундаментальні положення економічної теорії, праці вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій з проблем теорії і практики реформування та розвитку аграрних відносин. У роботі використані: еволюційний, діалектичний методи пізнання соціально-економічних явищ, метод єдності логічного та історичного, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод аналізу і синтезу, загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах економічної науки, а також економіко-математичні та статистичні методи.

Практична значимість роботи полягає в тому, що її результати дозволяють більш повно та різнобічно усвідомити сутність та специфіку дії

економічних відносин в аграрному секторі КНР, що реалізуються через діючу аграрну політику в умовах трансформаційних процесів. Проведений аналіз й отримані на його основі висновки та узагальнення можуть бути використані для нових наукових пошуків у частині вдосконалення вітчизняної аграрної політики за допомогою розробки і формування програм, спрямованих на створення агропромислового комплексу країни, вдосконалення його функціонування, і як наслідок, підвищення ефективності дії соціально орієнтованої економіки.

Інформаційною базою дослідження є відповідні законодавчі та нормативні документи Комуністичної Партії Китаю, Всекитайських зборів народних представників та Державної Ради КНР, офіційні статистичні матеріали КНР, України та міжнародних фінансових організацій (МВФ, МБРР тощо), монографічні дослідження зарубіжних та вітчизняних учених за темою магістерської роботи, матеріали періодичних наукових видань з філософської, економічної, історичної та аграрної проблематики, збірники тез наукових конференцій, наукові доповіді, словники, ресурси Інтернету та інші джерела.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (135 найменувань) та 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки. Основний зміст викладено на 91 сторінці. Робота містить 1 таблицю.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження отримані наступні висновки:

1. Економічна політика – це складова загального політичного процесу, цілісна система заходів державного впливу на економіку, ефективність яких виявляється у взаємозв'язку її елементів. Тому держава здійснює економічну політику, спрямовану на забезпечення ринкової рівноваги і стабільності.

Сучасна економічна політика КНР взагалі є відображенням трансформаційних процесів, що відбуваються в її економіці. Звідси спроба посилення ринкових (вартісних) відносин та послаблення дії доринкових форм потребує в економічній політиці визначення таких ознак які б зміцнили основи майбутнього ринкового середовища. До таких слід віднести формування нового законодавчого права, інфраструктури ринку з новими напрямками дії старих інститутів, що не мали місця у попередній суспільній системі.

2. Аграрна політика, як складова соціально-економічної політики держави, може бути визначена як сукупність принципів і дій, які здійснює держава у вирішенні комплексу проблем, пов'язаних з функціонуванням сільськогосподарського виробництва, структур агробізнесу, ринку сільгосппродукції, споживання, розвитку сільських територій тощо.

Аграрна політика держави повинна забезпечувати її продовольчу безпеку, яка є важливою складовою національної безпеки взагалі. Це гарантує політичну незалежність країни, її економічну цілісність і стабільну соціальну забезпеченість населення.

3. Китайська Народна Республіка є однією з найбільших країн світу з площею майже 9,6 млн. кв. км, що складає 6,5% площі земної кулі, займаючи третє місце у світі за розмірами. Економіко-географічне і геополітичне положення Китаю є надзвичайно вигідним. Країна має надзвичайно багатий і різнокомпонентний природноресурсний потенціал, який виступає потужним фактором розвитку і розміщення всіх видів господарської діяльності та розселення.

4. Китай на сьогодні займає другу після США позицію у світі за номінальним ВВП, та першу по рівню ВВП за паритетом купівельної спроможності. Економіка країни демонструє чітку тенденцію росту ключових макроекономічних показників, хоча в останні роки її економічний розвиток дещо сповільнився. Для національної економіки, в останні роки, характерна тенденція зниження частки реального сектору у ВВП країни та зростання сектору сфери послуг.

5. На початку XXI ст. Китай став першою світовою індустріальною наддержавою з дуже широкою та глибокою спеціалізацією. За загальною кількістю фабрик і заводів країна посідає перше місце в світі. Активно розвиваються металургійне, автомобільне та фармацевтичне виробництва. Створено такі сучасні галузі, як електроніка, нафтохімія, авіабудування, металургія рідкісних і розсіяних металів. Китай є найпотужнішим виробником більшості видів промислової продукції у світі: коксу, чавуну, сталі та сталевих труб, алюмінію, цінку, олова, нікелю, автомобілів, різноманітної побутової

техніки, мінеральних добрив, цементу, бавовняних і шовкових тканин, взуття тощо.

З огляду на велику площу Китаю розвиток усіх видів транспорту, особливо залізничного, має пріоритетне значення. Керівництво країни вважає, що Китай має долучитися до країн, які постачають на світовий ринок новітні технології, через що одним з пріоритетних напрямків економічного розвитку країни стали інформаційні технології, запорукою чого став активний розвиток в країні освіти та науки. Останні десятиліття важливою складовою вітчизняної економіки став міжнародний туризм.

6. Китай має потужну фінансову систему. Країна володіє половиною усіх світових запасів валюти. Народний банк оголосив про повну відмову від долара в міжнародних взаєморозрахунках. Банківська система країни в першу чергу кредитує державний сектор економіки. На приватний бізнес припадає менш ніж 1 % кредитів. Відбувається роздержавлення банків. Китайські банки поступово виходять на світовий рівень.

7. Китай веде торгівлю зі 180 країнами світу. Його головними партнерами є Японія, США та Республіка Корея. Після США, за щорічним залученням для розвитку народного господарства іноземного капіталу, країна утримує друге місце у світі. Дуже важливою для країни, що постала наприкінці 90-х рр. XX століття, стала проблема глобалізації як альтернатива тодішній «соціалістичній стратегії».

8. Офіційно глобалізаційна стратегія була затверджена у 2001 році, що дало потужний поштовх збільшенню закордонних інвестицій. У 2002 році Китай став членом Світової організації торгівлі (СОТ). Ця подія вимагала від уряду Китаю здійснення подальшої лібералізації зовнішньої торгівлі, зокрема зниження тарифних і нетарифних обмежень. З одного боку, членство в СОТ сприяло нарощуванню обсягів китайського експорту; а з іншого - потенційно величезний внутрішній ринок Китаю став більш доступним для іноземних товарів, що загостило конкуренцію між національними виробниками.

Китай здобув значні конкурентні переваги від глобалізації та відповідної їй політики. Широке використання з багатьма країнами світу відкритої торгівлі стимулювало сталий попит на глобальному рівні на китайські товари. При цьому завдяки політиці економічної відкритості зростає попит з боку Китаю на товари інших країн. Відкриття внутрішнього ринку країни для зовнішніх інвесторів сприяло зростанню її економічної ефективності, що посилює внутрішню конкуренцію та стимулювало попит на сучасні технології. Активна співпраця із зовнішнім світом надала можливість країні використовувати у багатьох сферах іноземний досвід. Залучення значних обсягів прямих іноземних інвестицій сприяло активізації дієвості ринкової конкуренції, впровадженню сучасних технологій, проведенню програм підвищення кваліфікації працівників, що мало наслідком підвищення продуктивності виробництва.

9. Значну роль в економіці країни відіграє сільське господарство, завдяки чому за обсягом аграрного виробництва та експорту країна займає провідні позиції в світі. У структурі сільськогосподарського виробництва домінує рослинництво, хоча тваринницька галузь країни в останні роки активно розвивається, однак має дуже низьку продуктивність. Посилення уваги до села

передбачає суттєвого збільшення капіталовкладень у цю галузь, особливо іноземних.

10. Період, який пройшла КНР за 70 років своєї історії можна характеризувати як період соціалістичної модернізації. На початку становлення соціалістичної держави періоду маоїзації Китаю ці процеси в основному характеризувалися централізацією економіки, які періодично змінювали процеси їх послаблення із незначним розвитком ринкових засад, що носили несистемний характер. Як результат, була реалізована модель сталінської індустріалізації, примусове кооперування селян та створена централізована директивна економіка, що потім вилилось у глибоку економічну проблему.

Розпочаті реформи частково поліпшили становище основної маси селянства, однак дрібні одноосібні господарства не мали можливості продуктивно використовувати землю і робочу силу та застосовувати нові, більш досконалі знаряддя праці, машини, насіння, добрива, а за часи «великого стрибка» та «культурної революції» відбувався навіть регрес галузі. Тому, зрозуміло, що значного прориву в аграрній сфері і в селі не відбулось.

11. Успіхи китайської економіки прийшлися на період реформ Ден Сяопіна, розпочатих у грудні 1978 року. Саме йому вдалося, розробивши теорію «побудови соціалізму з китайською специфікою», як китаїзований марксизм, провести широку соціалістичну модернізацію з впровадженням різного роду економічних систем відповідальності, а також створити систему господарювання, в яку органічно був вмонтований ринок при збереженні усіх сильних сторін планування. Тим самим була вибудована китайської модель соціалістичної модернізації переходу від директивного планування до регульованого ринку, з відведенням значного місця державі у справі налагодження великих обсягів інвестиційних програм розвитку всіх галузей виробництва країни.

12. Реформування країни пройшло п'ять етапів, кожен яких мав свою конкретну мету, строки проведення, був добре підготовлений попередніми експериментами з чітким визначенням майбутніх дій на місцях, а потім вмонтований у нові програми, що призвело до вражаючих результатів.

В аграрній сфері це проявилось у введенні в аграрній сфері сімейної підрядної системи, реформуванні сфери обігу, введенням різних форм торгівлі, розвитку найманої праці і т. ін. Це дозволило апробувати нові форми пожвавлення та регулювання ринку які через кілька років з початку реформ на селі були взяті на озброєння вже в промисловості.

13. З 2002 року почався п'ятий (сучасний) етап реформ основне завдання якого зводилася до втілення ідеології «трьох представників», який поєднував в собі ідеї марксизму-ленінізму, вчення Мао Цзедуна і Ден Сяопіна. Цей дивний розворот подій пояснюється новими умовами розвитку Китаю, коли стало необхідно глибше заглянути в зазначені теорії і знайти в них вихід із нових проблем, що постали перед державою, як, наприклад, падіння темпів зростання економіки, призупинення значних покращень в аграрній сфері тощо.

14. Що стосується аграрної сфери, то тут слід зазначити, що головне соціальне протиріччя в аграрній сфері та селі, на нашу думку, є ще досить глибоким. Тому перед новою аграрною стратегією села стоять три найважчі

проблеми: кадри, дефіцит коштів, стимулювання зростання доходів селян. Однак є ще більш складні виклики – забезпечити послідовний транзит від традиційного суспільства до сучасного, до реалізації «китайської мрії».

Це нове положення села в системі відносин «місто - село», яке може забезпечити їй друге життя шляхом тісної ув'язки урбанізації з модернізацією. Зараз виникла унікальна ситуація коли село, його ресурси – просторово-територіальні, природні, людські, виробничі, економічні, екологічні, рекреаційні та інші виявилися відразу затребуваними.

Другий шанс села – це його відродження через сільську урбанізацію, через забезпечення несільськогосподарської зайнятості, яку буде ділити з селом і місто.

Для цього потрібні величезні кошти та сильна підтримка держави. Не випадково XIX з'їзд КПК одним із принципів реалізації нової стратегії назвав першочерговим завданням розвиток сільського господарства, села, а стратегія підйому села вписана в новий Статут КПК.

За підсумками проведеного дослідження для подальшого розвитку аграрної реформи та вдосконалення функціонування сільського господарства Китайської Народної Республіки пропонуємо:

1. Посилити в законодавчій базі країни дієву систему підвищення ефективності державного регулювання аграрного сектору.

2. Сприяти активній розробці виваженої державної політики, яка повинна забезпечити підтримку прибутковості аграрної сфери, стабільність розвитку та продовольчу безпеку КНР і належні умови конкурентоспроможності товаровиробників у міжнародному поділі праці.

3. Виходячи з закордонного досвіду країн з транзитивною економікою, слід враховувати, що проблема реформування галузі повинна зводитись до створення ефективних форм господарювання через розвиток ринку сільськогосподарської продукції, ключовим елементом якого повинен стати аграрний ринок, а не ринок землі.

4. На державному рівні запровадити фінансове та інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору та села, і, в першу чергу, надходження закордонних інвестицій і впровадження нових технологій.

5. На методичному та законодавчому рівнях слід удосконалити діючу систему оподаткування в сільському господарстві, особливо платежі за землю.

6. На рівні держави слід ще більш активно сприяти розвитку якісно нової економічної та аграрної науки та освіти.

Список опублікованих праць за темою магістерської роботи:

1. Гуй Х. Деякі аспекти формування економічної думки Китаю / Х. Гуй, В. О. Поліщук // Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. – Одеса: ОНЕУ, 2018. – № 29. – Т. II. – С. 13-15.
2. Гуй Х. Особливості аграрної політики Китаю в умовах ринкової трансформації / Х. Гуй // Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в умовах глобалізації: Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Покританівські читання» – Одеса : ОНЕУ, 2019. – С. 95-98.

АНОТАЦІЯ

Гуй Х. «Аграрна політика КНР у сучасних умовах».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 051 «Економіка» за магістерською програмою професійного спрямування «Теорії та моделі управління економікою». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

В роботі проаналізовано погляди науковців щодо теоретичного обґрунтування генези, сутності, розвитку та особливостей економічної та аграрної політики держави, як її складової частини.

Розглянуто стан економіки КНР та її особливості в сучасних умовах, а також досліджується місце та роль господарства країни в умовах глобалізації. При цьому особлива роль приділяється вивченню аграрного сектору, як однієї з провідних галузей національної економіки.

Зроблено детальний аналіз реалізації аграрної політики КНР, починаючи з моменту її заснування у 1949 році до кінця 70-х років XX століття, розглянуто досвід реформи Ден Сяопіна у світлі їх аграрної складової та вивчено основні засади та завдання нової аграрної стратегії і політики країни в сучасних умовах. Виходячи з підсумків проведеного дослідження, запропоновані конкретні рекомендації щодо вдосконалення аграрної політики країни в сучасних умовах з урахуванням досвіду аграрних перетворень в інших.

Ключові слова: економічна політика, аграрна політика, аграрна реформа, господарська система, національна економіка, соціалістична модернізація, політика реформ та відкритості, соціалізм з китайською специфікою, структурні трансформації.

АНОТАЦИЯ

Гуй Х. «Аграрная политика КНР в современных условиях».

Квалификационная работа на соискание степени магистра по специальности 051 «Экономика» по магистерской программе профессиональной направленности «Теории и модели управления экономикой». – Одесский национальный экономический университет. – Одесса, 2019.

В работе проанализированы взгляды ученых о теоретическом обосновании генезиса, сущности, развития и особенностей экономической и аграрной политики государства, как её составной части.

Рассмотрено состояние экономики КНР и её особенности в современных условиях, а также исследуется место и роль хозяйства страны в условиях глобализации. При этом особая роль уделяется изучению аграрного сектора, как одной из ведущих отраслей национальной экономики.

Сделан детальный анализ реализации аграрной политики КНР, начиная с момента её основания в 1949 году до конца 70-х годов XX века, рассмотрен опыт реформы Дэн Сяопина в свете их аграрной составляющей и изучены основные принципы и задачи новой аграрной стратегии и политики страны в современных условиях. Исходя из итогов проведенного исследования, предложены конкретные рекомендации по совершенствованию аграрной политики страны в современных условиях с учётом опыта аграрных преобразований в других странах.

Ключевые слова: экономическая политика, аграрная политика, аграрная реформа, хозяйственная система, национальная экономика, социалистическая модернизация, политика реформ и открытости, социализм с китайской спецификой, структурные трансформации.

ANNOTATION

Gui H. «The agrarian policy of the People's Republic of China in modern conditions».

Qualification work for the master's degree in Economics, specialty 051, under the master's professional orientation program «Theories and models of economic management». – Odessa National University of Economics. – Odessa, 2019.

The paper analyzes the scientists' views on the theoretical justification of the genesis, nature, development and characteristics of the economic and agricultural policy of the state as its integral part.

The subject of the paper is the examination of the state of the Chinese economy and its attributes as well as its place and role in the globalization. Special attention is paid to the examination of the agricultural sector as one of the leading segments of the national economy.

The paper offers a detailed analysis of the agricultural policy of the People's Republic of China from the time it was founded in 1949 to the late 1970s, the results of Deng Xiaoping's reforms and its agricultural component, the basic principles and tasks of the new agricultural strategy and the country's policy under modern conditions. Based on the results of the study specific recommendations are given which are aimed at improving the country's agricultural policies in view of the agricultural transformations in other countries.

Keywords: economic policy, agrarian policy, agrarian reform, economic system, national economy, socialist modernization, policy of reforms and openness, socialism with Chinese characteristics, structural transformations.